

ΑΠΟΓΕΜΑΤΙΑΝΗ

Ἀφαιρετικό μου,

Σήμερα θυμήθηκα τὴν παλιὰ φιλοσοφία μου.

Με πόσῳ μικρὰ πράγματα, φέρνει κανείς ἀποτελέσματα τόσῳ μεγάλα. Με λίγη καλὴ θέλησι καὶ μὲ πρακτικὸ κεφάλι, ἀντιμετωπίζει νικηφόρος κανείς τὸ μεγαλύτερο κίνδυνο.

Ἐρχομε δυὸ φοβεροὺς ἐχθροὺς ἢ καλλίτερα σκιάχτρα, διότι δὲν ἦσαν ἐχθροὶ πραγματικοί, ἀλλὰ ἡ φαντασία μας τοὺς ἔδωκε διαστάσεις τρομακτικὰς, τόσῳ τρομακτικὰς, ὥστε κανείς ὡς τώρα δὲν ἐτόλμησε νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσῃ. Ὁ ἓνας ἐχθρὸς, ἦταν κρυμμένος μέσα στὰ φυλλοκάρδια μας ἢ καλλίτερα ἔγεινε ἓνα κινιούργιο στῶμα λίπους καὶ πολιορκήσε τὴν καρδιά μας.

Ἡ φαντασία κυβερνᾷ, ἐμάνθανε εἰς τὸ μπέμμι τὰ Γαλλικὰ καὶ τὸ μπέμμι γίνονταν νταντὴς σὲ λίγο καὶ πήγαινε στὴν Εὐρώπῃ νὰ σπουδάσῃ ἐπιστήμῃ (πῶς σκορπίζεται καλλίτερα τὸ πατρικὸ χρῆμα) κ' ἐκεῖ, τρέμει τὸ χέρι μου ἐνῶ τὸ γράφει, ἐκεῖ στὴν Εὐρώπῃ, ἔκρυπτε τὴν ἐθνικότητά του. Τὸ γιατί δὲν μπορῶ νὰ τὸ καταλάβω.

Τώρα, οἱ περισσότεροὶ ἐκμύναν καλὰ πού ἐκρυπταν τὴν ἐθνικότητά τους, μὰς γλύτωναν ἀπὸ κἀμποσες κηλίδες, μὰ ἡ ματαιότης καὶ ἡ μίμησις θόλωναν καὶ τῆς καλῆς καρδιάς.

Τόσα χρόνια τώρα, τὸ κακὸ ἔπαιρνε κ' ἔδινε, καὶ οἱ γονεῖς πού ἤξευραν αὐτὰ τὰ πράγματα, μὲ ἀνεκτικότητα σπανίαν, τὰ δέχονταν ὅλα.

Τόσα χρόνια, σ' ἔβλεπα πικραμένο νὰ μοῦ μιλήσῃ γιὰ ὅλα αὐτὰ καὶ γιὰ τὸ δὲν βρισκαίμ.

Μὰ ἔξαφνα, ὁ οἶκος Στεφάνοβιχ, πού ἔγραψε μὲ ὀλόχρυσα γράμματα τὸν ὄνομά του στῆς καρδιάς μας, κτίζει ἐκεῖ κάτω στὸ Παρίσι, μιὰ ἐκκλησίαν.

Ἐκκλησία εὐμορφῇ, κτισμένη ἀπὸ τὸν καλλίτερο ἀρχιτέκτονα, τὸ Γάλλο Βωδρεμαίρ, καὶ μὲ ψάλτας διαλεχτοὺς σὰν ἀκρόναι. Τὴν ἐγκαινιάζει μὲ μεγαλοπρέπειαν, προσκαλεῖ τὸ αἶ. λαίφ καὶ ἡ ματαιότης πού μὰς ἐφυγάδενε τόσα Ρωμηόπουλα, ἡ ματαιότης πάλι τὰ ξανάφερε μέσα στὴν ὀλόκληρην ἐκκλησίαν.

Μὰ ἐκεῖ, τάλειτούργητα παιδιὰ μας, ἄκουσαν τὴν ἴδια μουσικὴ πού ἄκουαν στὰ χωρὶα των, ἀπ' τὸ βραχνιασμένο ψάλτη, πού ἦταν καὶ δάσκαλος μαζύ. Ἄκουσαν τὴ γλώσσά μας, ἄλλῃ μουσικὴ αὐτῇ, γλυκεῖα καὶ συγκινητικὴ. Ἡ ματαιότης διακλύθηκε καὶ τὰ Ρωμηόπουλα, μὲ ἀληθινὴ εὐλάβεια τρέχουν τώρα νὰ λειτουργήθουν στὸν ἅγιον Στέφανον καὶ ἡ ἐκκλησία, ἡ ὁποία στὴν ἀρχὴ—γιὰ τὸ λόγο πού σὰς εἶπα—τοὺς φαίνονταν πολὺ μεγάλη, τώρα τοὺς φαίνεται πολὺ μικρὰ.

Ὁ οἶκος Στεφάνοβιχ ἀντιμετώπισε τὸν ἓνα τὸν ἐχθρὸ. Θάρρεις τὸ λιθάνι τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς, ἔδωξε τὸ Μεφιστοφελὴ τῆς ματαιότητος.

Ὁ ἄλλος ὁ ἐχθρὸς, δὲν εἶνε ἐχθρὸς ἐσωτερικὸς (ἂν καὶ πολὺ συγγενὴς τοῦ πρώτου). Εἶνε αἱ προπαγάνδαι καὶ τὰ σχολεῖα των. Τί μέλι στοτόμα των δασκάλων, τί ἐορταῖς εὐμορφῶν ὀργανωμέναις, τί δῶρα στὰ παιδιὰ, καὶ κάτω ἀπ' αὐτὰ ὅλα ἡ κατήχησις. Ἀπαράλλακτα, σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ παιδιὰ ἀγρίων. Καὶ ἐξωδεδεῖτο χρῆμα πολὺ καὶ τὰ πτωχὰ παιδιὰ, ἔτρεχαν σ' αὐτὰ τὰ σχολεῖα, τὰ ἔστελνε ἡ πτώχεια μὲ τὸ σιδερένιο χέρι τῆς, τὰ ἔστελνε ἡ κκομοιορῶν των γονέων. Μὰ τὰ πλουσιόπαιδα, τὰ ἔστελνε πάλιν ἡ ματαιότης. Ἐπρεπεν ἡ μικρὰ κόρη, νὰ στραβώσῃ τὴ γλώσσά της καὶ νὰ προσφέρῃ τὰ Ἑλληνικὰ μὲ ὅλως διόλου ξένη προφορά. Τότε ἡ εὐτυχὴς μαμὰ, ἐννοοῦσε πῶς δὲν κοπίσας ἄδικα γιὰ τὴν μικρούλα της. Καὶ θαρροῦσαν μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, πού παίρνουν τὸν πολιτισμὸ τῆς Δύσεως. Ὁ πολιτισμὸς δὲν δανεῖζεται καὶ καθεῖνος ἔχει δικὰ του γνωρίσματα καὶ δικὰ του χαρίσματα. Ἀλλοίμονο στὸ ἔθνος πού τὰ χάσῃ, χάνει τὴν ὑπαρξί του. Κ' ἐκεῖνος ὁ ἄμοιρος, πού ἀποφασίσῃ νὰ ἀντιγράψῃ τὰ ξένα, εἶνε μαῖμου ἢ παπαγάλος, ὁ ὅποιος τὸ πολὺ πολὺ τὸ μεδίδμα μόνον μπορεῖ νὰ προκαλέσῃ.

Χαριτωμέναις μου κοῦκλες τῆς Φραγκίτσας καὶ γύψινοι νταντῆδες, σὰς κκυρῶνω καὶ περιμένω νὰ μοῦ ἀπευθύνετε τοῦ λόγον μὲ τὴν ξενίζουσαν προφορὰν σας, διὰ νὰ ψιθυρίσω καλὴ φώτιση καὶ νὰ σὰς διαβάσω καὶ τὴν εὐχὴ τῆς βασικανίας.

Μὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἐχθρὸς σταμάτησε. Μέσα στὰ τόσα ἔξοδα των, οἱ ἀπόστολοι των προπαγανδῶν, θὰ κάμουν καλὰ νὰ διαλύουν τὰ σχολεῖα των καὶ νὰ ἐπιστρέψουν στῆς πατρίδες των, νὰ διοῦν τὸ νόστιμον ἡμῶν καὶ τὸ πειὸ νόστιμο ἀπὸ ὅλων, νὰ καταλάβουν πῶς δὲν ἔχουν δουλειὰ νὰ ἐπιστρέψουν ἐδῶ.

Ὁ Γερμανὸς Καραβαγγέλης, δὲν ξεύρει μόνον νὰ πνιγῇ στὰς ἐγκυκλίους τοῦ Πάπα καὶ νὰ ἐπισύρῃ τὸν θαυμασμὸν των ἐκκλησιαστικῶν. Δὲν εἶνε μόνον ὁ ρήτωρ ὁ Χρυσόστομος, εἶνε κεφάλι πρακτικῶν καὶ μελέτησε καὶ εἶδε τὴν κατάστασίμας. Ὅχι Ἱερειάδας· δὲν ἔψαλλε τοιαύτας· εἰργάσθη. Τὸ Πέραν, εὔρε τὸν ἐπίσκοπό του. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἐργασίας, τὸ αἰσθάνεται τὸ Πέραν ὀλόκληρον, ἑκατὸν πενήντα (ἄρ. 150) παιδιὰ ὀρθόδοξα, ἀπεσύρθησαν ἀπὸ τὰς σχολὰς των προπαγανδῶν καὶ εἰσέρχονται εἰς τὰς ἰδικὰς μας σχολὰς.

Τὸ παράδειγμα αὐτῶν των πωλιῶν, πού εἶχαν χάσει τὸ δρόμο των, θὰ τὸ μιμηθῶν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ὅσα τὰ κρατεῖ ἀκόμη ἡ φτώχεια κ' ἡ ματαιότης (φτώχεια καὶ αὐτὴ τοῦ μυαλοῦ) στὰ ξένα σχολεῖα.

Ὁ Γερμανὸς Καραβαγγέλης, ἀνοίξε τὰ μάτια των γονέων μὲ τὰ μάγια τῆς γλώσσης του καὶ πρὸ πάντων μὲ τὴν δύναμι τοῦ θρησκευτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ του καὶ ἔδειξε τὸν κίνδυνο, μαῦρο, κατὰμαυρο.

Καὶ ἐνῶ ἐκαλοτύχιζα τὸ Πέραν γιὰ τὸν ἐπίσκοπό του, συλλογίσθηκα πῶς μόνον καλὴ θέλησις χρειάζεται, γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ κανείς ἀποτελέσματα τόσῳ σωτήρια.

Μά ὁ θράικμος θά μοῦ φανῇ τελειότερος, ὅχι ὅταν θά σείω τὸ μανδύλακι μου γιὰ ἀποχαριστισμὸ στοὺς ῥασοφόρους καὶ μὴ προπαγαλνιστοὺς. Μά ὅταν τοὺς διῶ καὶ προσηλυτισμένους. Μά αὐτὸ διὰ τὸ παρὸν δὲν εἶνε εὐκολο, ἐπειδὴ ἡμεῖς εἴμεθα πτωχοί, ἐνῶ ἐκεῖνοι καλοπληρώνονται καὶ χρυσῇ βρογχῇ ζωογονοῦν τὸν ζῆλόν των.

* * *
 «Ἐγὼ ἐδῶ ἐμπροστὰ μου τίς «νησιώτικες ἱστορίες» τοῦ Ἀργύρη Ἑρταλιώτη, τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ Ἀργύρη, ὅπως εἶπεν ὁ κ. Ψυχάρης. Τὸν βλέπω τὸν ἀγωνά του σὲ κάθε γραμμὴ του· πολὺ βαρὺν ἀγωνά ἀλήθεια» προσπαθεῖ μὲ τὴν ἥσυχη ἥσυχη καὶ γλυκεῖα διήγησι τῆς εὐμορφίας ποῦ ἔχει ἡ ζωὴ τοῦ χωριοῦ, νὰ σταματήσῃ τὸ θολὸ βεῦμα, ποῦ μᾶς σύρει σὲ κάθε ξένο, προσπαθεῖ μὲ τὴ χάρη τῆς πέννας του νὰ καταστρέψῃ τὴ δύναμη τοῦ μαγνήτου, ποῦ μᾶς ἐλκύει ἀνήμερους στὴν καταστροφή.

Καὶ ξεύρετε τί μοῦ θυμίζει τὸ ὄνομα τοῦ Ἀργύρη Ἑρταλιώτη; μιὰ μικρὴ ἱστορίχ.

Εἶνε τώρα πολὺς καιρὸς, ποῦ μιὰ μέρα διάβαζα μέναν ἑξάδελφό μου, τὴ βασιλοπούτα τοῦ Βαγγέλη.

Μ' ἀρέσει ξεχωριστὰ ἐκεῖνο τὸ διήγημα, γιὰ τὸ εἶδα ἐφαρμοσμένο φέτο στὴν Μιτυλήνη.

Σὴν τελείωσα τὴν ἀνάγνωσι καὶ ῥιμλήσαμε πολὺ ὥρα γιὰ τὴν Ἑστίαν καὶ γιὰ τοὺς συνεργάτες της ὅλους, μοῦ λέγει μὲ χαρὰ.

— Ξεύρεις; Ἀργύρης Ἑρταλιώτης εἶνε ψευδώνυμον.

— Ναί, τὸ ξεύρω.

— Εἶνε ἓνας ἡλικιωμένος ἄνθρωπος, ποῦ καθόλου δὲν ἔχει τὸ ἐξωτερικόν, ποῦ ἡ παιγνιδιάρικα φαντασίαν σου ἐξάπαντος ἀποδίδει σ' ἐκεῖνον ποῦ ἔγραψε τῆς νησιώτικες ἱστορίες. Ζῇ στὴν Ὀδησσό. Πῶς ζῇ, κἀνέναν δὲν καλοξέρει. Ἀγαπᾷ τὴν μοναξιά καὶ ἐπειδὴ μοῦ ἐφάνη περιεργὸς ἄνθρωπος, κατῴρωσα νὰ ῥιμλήσω μᾶζὶ του μιὰ μέρα, κἄτω στὴν προκυμιά. Καὶ ἀπὸ λόγου σὲ λόγου, μοῦ ξεμυστηρεύθηκε: πῶς εἶναι συγγραφεὺς, ζῇ μὲ τὴν πέννα του καὶ ὀνομάζεται Ἀργύρης Ἑρταλιώτης γιὰ νὰ κρύψῃ τὸ ὄνομά του τὸ ἀληθινόν. Ἀπὸ τότε τὸν συμπάθησα τὸν ἄνθρωπον αὐτόν κ' ἐνῶ ἦτο πολὺ δυσάρεστη ἡ συντροφιά του, ἐγὼ δὲν ἔβλεπα τὴν ὥρα νὰ τὸν πλησιάσω καὶ νὰ τοῦ μιλῶ ἀδιάκοπα γιὰ τὰ ἔργα του καὶ γιὰ τὴν ἀγάπην ποῦ τοῦ ἔχεις ἐσύ. Τόσω μετριόφων....

Τὸ ἔβλεπα πῶς τὸν στενοχωροῦσα νὰ τοῦ λέγω τὰ ἴδια καὶ ὅλο τὰ ἴδια, μὰ ἐγὼ εὗρισκα τόση εὐχαρίστησι, ὥστε ἐξακολουθοῦσα νὰ τὸν σκοτίζω. Τώρα ἐφυγα καὶ ἡσύχασε.

— Τοῦ γράφεις;

— Ἀ ὄχι.

— Ἦθελα νὰ εἶχα κανένα γράμμα του.

— Διὰ νὰ τὸ κάμης τί; μὴ ξεύεις αὐτόγραφα;

— Δόξω τῷ Θεῷ, δὲν ἔχω καμμιά τέτοια τρεῖλλα.

— Μὰ τότε;

— Δὲν σοῦ τὸ εἶπα; δὲν φθάνει ποῦ ἐγὼ εἶμαι δούλος τοῦ Δόν Κισότου, μὰ καὶ ὅλη μου ἡ οἰκογένεια εἶνε τῆς ἰδίας ζύμης. Αὐτὸς ποῦ γνωρίζεις, δὲν ἦτο ὁ Ἀργύρης Ἑρταλιώτης. Θὰ ἦτο κανέναν τρελλὸς ἢ κακορρίζικος ἄνθρωπος καὶ γιὰ νὰ ἀντικατοῦθῃ μὲ τοὺς φουτιεράς, ἀπαίρνει τὸ ἀγαπημένο τοῦ Ἀργύρη ὄνομα.»

Ἐνῶ ἔλεγα αὐτὰ, τοῦ ἔδειξα στὸ ἐξώφυλλο τῆς «Ἑστίαν» τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀργύρη.

— "Α! ! ἔχεις δίκην δὲν εἶνε ὁ ἴδιος! !

Τοῦ ἔδειξα καὶ ἓνα γραμματάκι τοῦ Ἀργύρη καὶ ὁ ἐξαδελφός μου σταυροκοπήθηκε.

Ἐκεῖνον τὴν στιγμὴν, ἔαχε σχέδια τρομερὰ ἐκδικήσεως. Αὐτὸς πλέον ὁ ψευδοαργύρης, δὲν ἦτο συνειθισμένος κλέπτεις στίχων, ἀλλὰ ἔκλεψε ἓνα ὄνομα καὶ τὴν κλοπὴν του τὴν περιέβαλλε μὲ τὸν πέπλον τοῦ μυστηρίου.

Ὁ δοξομανὴς αὐτός, ἄνθρωπος ὀρίμου ἡλικίας, ἐξάπαντος θὰ ἦνε τρελλός. Γράφω αὐτὴν τὴν ἱστορίαν στὴν ἀπογευματινὴ, διὰ νὰ μὴ ἀπατηθοῦν καὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ ἄμα τὸν θυμηθῶ, δὲν μπορῶ νὰ μὴ ψιθυρίσω «Καλὴ φῶτισι».

Ταῦτα καὶ μένω

ὁ θεοφοβούμενος δοῦλός σου

ΣΑΝΚΟ ΠΑΝΣΑΣ.

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Πόσο πικρὴ φαίνεται κἄποιες φορές ἡ κριτικὴ! Λέγω κἄποιες καὶ ἐννοῶ τίς περισσότερες, γιὰ τὸ μόνον γιὰ τὰ μέτρια ἔργα εἶναι ὅχι εὐχάριστη καὶ τὰ ὅποια δυστυχῶς, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην, εἶναι καὶ τὰ περισσότερα. Καὶ ἔπειτα ἐκεῖνοι, ποῦ πραγματικῶς συνισθάνονται τὴν ἀξίαν τους, εἶναι καὶ οἱ πειρ μετριόφρονες καὶ κατὰ τοῦτο μετριόφρονες ὅτι σιωποῦν διότι ἴσως οὔτε καταδέχονται ν' ἀπαντήσουν. Ὅχι ὅμως καὶ οἱ μικροί, ποῦ θέλουν νὰ περάσουν στὴν πρώτη σειρὰ καὶ γι' αὐτὸ ἐπιπίπτουν κατὰ τῶν δικαίων κρίσεων τῆς κριτικῆς. Τόσο ποῦ σὴν φυσικὸς νόμος μοῦ φαίνεται, πῶς πρέπει τὸ μικρὸ σκυλάκι νὰ βγάξῃ τίς πειρ μεγάλες φωνές, ἐνῶ τὸ μεγάλο μόνον κἄπου - κἄπου νὰ καταδέχεται, ὅταν πρέπει, νὰ δείχνῃ τὰ φοβερά του δόντια καὶ νὰ τὸ παγώνῃ στὴ στιγμὴν.

* * *
 Τί κρότος πάλι στὰς Ἀθήνας. Καὶ γιὰτί; Γιὰτί ὁ κ. Ροῖδης εἶπε ὀρθὰ κοφτά. μὴ ὅχι καὶ πολὺ κρινούρικα, ἀλήθεια. Ἐξεφράσθη διὰ τοὺς ζωγράφους μὰς ποῦ εἶχαν ἐκθέσει στὴν σάλα τοῦ Ζαππείου.

Κατὰ τὴν γνώμην τῶν πολλῶν, ἔπρεπε ὁ κ. Ροῖδης νὰ πᾶν σὴν τοὺς ἄλλους· προδιατεθημένος νὰ πῇ πῶς μόνον στὴν Ἑλλάδα μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ζωγραφικὴ καὶ ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα ἐδικαίωσε π.λη-